

Elävä laki ja vastuullinen arki

Paikallisen alkoholipolitiikan kehittämisen haasteet

MARJA HOLMILA – KATARIINA WARPENIUS – LEENA WARSELL

Alkoholiasia kuntien ja alueiden agendaksi?

Alkoholijuomien kulutuksen kasvu luo paineita palvelutuotannosta vastaavalle kuntahallinnolle. Mikäli kunnat säilyttävät nykyisen palvelutasonsa, kuntien alkoholimenot tulevat lisääntymään huomattavasti. Alkoholihaittojen ehkäisy on kunnille tärkeää. Tähän mennessä kuntien panostus alkoholihaittojen ennaltaehkäisyyn alkoholijuomien kulutusta ja saatavuutta säätelemällä on kuitenkin ollut melko vaatimatonta (Karlsson 2000; Warpenius 2002). ”Paikallistunut alkoholipolitiikka” kansallisen alkoholipolitiikan täydentäjänä on edelleen pikemminkin toive kuin todellisuutta. Eduskunnan hyväksymä puitelaki kunta- ja palvelurakennemuutoksesta ja PARAS-hanke vaikuttavat myös kuntien terveyden ja hyvinvoinnin edistämistyöhön tulevaisuudessa. Alkoholihaittojen ehkäisyn kaltaiset, suhteellisen pieniä resursseja vaativat ja vähän huomiota saavat toiminta-alueet ovat vaarassa hukkuu suurten muutosten myllerrykseen. Vai onko edessä mahdollisuus uuteen, entistä toimivampaan alkuun?

Paikallisyhteisön normit ja valtakunnan laki

Paikallinen alkoholipolitiikka -tutkimus- ja kehittämishankkeessa (PAKKA) kehitetty toimintamalli tähtää siihen, että alkoholin saatavuutta säätelevät, yhteiskunnan hyväksymät ja laiksi kirjaamat rajoitteet saataisiin osaksi alkoholikulttuuria ja että paikallinen arki, jossa alkoholihaitat koetaan, saadaan myös vaikuttamaan alkoholin käyttöön ja tarjontaan niin, että haitat vähene-

vät. PAKKA on Stakesin sekä Jyväskylän ja Hämeenlinnan seutujen yhteistyöhanke. Tämä edellyttää vuorovaikutusta alkoholijuomien kysyntää ja tarjontaa muokkaavien tekijöiden välillä. PAKKA-hankkeen työskentelyssä on monien eri kanalien kautta tuotu esiin, että yhteiskunnassa pidetään edelleen tärkeänä alaikäisten alkoholin saatavuuden rajoittamista. Myös humalahakuinen kulttuuri koetaan ongelmaksi, joskin suhtautuminen on tässä kohden ambivalenttia. Alkoholilainsäädäntö pyrkii säätelemään niin humalajuomista kuin alkoholin oston ikärajoja. Siksi laki tulisi tuntea ja sitä tulisi noudattaa paremmin, sen noudattamista tulisi valvoa ja sen rikkomisesta seurata rangaistus.

Lait, jotka ovat ristiriidassa sosiaalisten normien kanssa, ovat hankalasti toimeenpantavia. Vielä joitakin vuosia sitten ravintola-alan ammattilaiset saattoivat olla sitä mieltä, että laki, joka kieltää humalaisille tarjoilun, on ”kaikkien mielestä” kuollut kirjain (Haavisto & al. 2002, 111). Ajattelutapa elää edelleen monissa ravintoloissa, ja selvästi päihtyneelle anniskelukieltoa ei aina noudateta (Warpenius 2005). Laki kieltää myös alkoholin välittämisen alaikäisille, mutta monet vanhemmat tekevät niin (Holmila & al. 2005), ikätovereista puhumattakaan (Simonen & Tigerstedt 2006). Sosiaaliset normit säätelevät alkoholikulttuuria joskus tehokkaammin kuin mikään laki. Normit vaikuttavat suoraan kansalaisten tapoihin ja siihen, miten alkoholia halutaan käyttää ja miten paljon sitä halutaan ostaa. Kansalaisuustoiminnan avulla voidaan saada aikaan ilmapiirin muutos, joka aikanaan mahdollistaa myös uusien lakien ja säädösten laatimisen, jos niin hyväksikätsötaan.

Laki eläväksi: yhteisölähtöisen ehkäisyn vaikuttavuus

PAKKA-hanke keskittyy niihin paikallisen alkoholipolitiikan toimiin, jotka Suomessa ovat erityisen vähän saaneet huomiota ja joiden kehittäminen on kansainvälisen tutkimuksen nojalla tärkeintä. Systemaattiset kirjallisuuskatsaukset tarjoavat joitain lupaavia esimerkkejä paikallistason toimintamalleista, joilla alkoholihaittoja on pystytty vähentämään (mm. Holder & al. 2000; Treno & Lee 2002; Wallin 2004; Wanegaar & Murray 2000). Yhteistä näille alkoholihaittojen ehkäisyhankkeille on, että ne perustuvat yhteisö- ja järjestelmätasoisiiin interventioihin, joiden päätavoitteena on paikallisten rakenteiden sekä sosiaalisten ja taloudellisten järjestelmien muuttaminen (ks. Holder 1998). Tätä lähestymistapaa on kutsuttu ympäristöön vaikuttavaksi ennaltaehkäisyksi (environmental approach) (Treno & Holder 2004) tai yhteisölähtöiseksi ennaltaehkäisyksi (community-based prevention) (Casswell 2000; Graham & Chandler-Coutts 2000; Holmila 1997). Nämä lähestymistavat tarjoavat järjestelmätasoisien vaihtoehdon yksilötasoiselle ehkäisyyteelle.

Yhteisölähtöisen ehkäisytöyön perustava ajatus on ollut se, että ihmisten juomiskäyttäytymistä voidaan ohjata myös välillisesti esimerkiksi muuttamalla rakenteita ja ympäristöä. Yksilötason vakuuttaminen juomisen haitoista ei edes ole tehokkain keino, vaikka sillä edelleen on jakamaton suosio erityisesti poliittisten päättäjien keskuudessa. Alkoholien liikakäyttöä voidaan hillitä myös asettamalla sille ulkoisia esteitä, mikä taas puolestaan vaikuttaa myös asenteisiin yksilötasolla. Tällaisia esteitä ovat riittävän korkea hinta, ostopaikkojen ja -aikojen rajoitukset ja erilaiset ostamiseen ja käyttötilanteisiin liittyvät säädökset. Ympäristön kontrolloiva ja suojaava merkitys on tärkein alaikäisten ja alkoholiriippuvuuteen taipuvaisten kohdalla, mutta ohjaa kyllä muitakin. Suotavan sääntelyn aste ja tavat määrittävät yhteisen päätöksenteon prosessissa.

Aikaisempi tutkimus antaa viitteitä nimenomaan vastuullisen anniskelun ja myynnin sekä alkoholien saatavuusrajoitusten tehokkuudesta alkoholihaittojen paikallisissa ehkäisyssä (mm. Grube 1997; Holder & al. 1997; Reynolds & al. 1997; Stockwell 2000; Wallin & al. 2003). Esimerkiksi erityyppiset koulujen päihdekasvatusprojektit ovat kyllä erittäin suosittuja eri puolil-

la maailmaa, mutta kriittisten tutkimuskatsausten mukaan tällaisilla ohjelmilla ei yksistään ole vaikutusta alaikäisten juomisen pysyvään vähentymiseen (Foxcroft & al. 2003; Komro & Toomey 2002).

Yhteisöehkäisyhankkeissa alkoholijuomien saatavuutta sääntelevät toimenpiteet on yhdistetty ns. pehmeämpiin menetelmiin, kuten asennevaihtamiseen, julkiseen näkyvyyteen mediassa ja juomista koskevasta sosiaalisista säännöistä ja alkoholikulttuurista keskustelemiseen yhteisössä. Tutkijoiden arvioiden mukaan nuorten juomatapojen muutos edellyttää sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön muutosta ja myös alkoholijuomien yleisen saatavuuden kiristymistä. (Reynolds & al. 1997; Treno & Holder 1997; Andréasson 2000.) Vaikutus muodostuu näin sosiaalisen, taloudellisen ja poliittisen järjestelmän kokonaisprosesseista, ei esimerkiksi yksittäisen kuluttajan asenteisiin vaikuttamisesta (ks. Holder 1998).

Suomessa yhteisötasoisien alkoholihaittojen ennaltaehkäisyn tulokellisuudesta on jonkin verran tutkimusnäyttöä (Holmila 1997), ja paikallisia toimintaprosesseja ja niiden edellytyksiä on analysoitu seikkaperäisesti (Holmila 2002). Aikaisemman tutkimuksen valossa paikallistason alkoholisääntely edellyttää onnistuakseen kunnallisen päätöksenteon ja hallinnollis-poliittisen järjestelmän aktivoimista sekä koordinoitua yhteistyötä kuntasektorin, elinkeinoelämän ja järjestöjen välillä (Holmila 2002). Pelkkä kuntien ehkäisevän päihdetyön ammattilaisten aktivointi ei yksin riitä aikaansaamaan riittävää mobilisaatiota alkoholihaittojen ehkäisemiseksi, mikäli kunnassa ei ole rakenteellisia toimintaedellytyksiä (Warpenius 2002; Holmila & al. 2006).

Millaisista käytännön toimista PAKKA-hanke koostuu?

Alkoholihaittojen ehkäisystä puhutaan joskus hyvin epämääräisesti, täsmentämättä, mitä tarkkaan ottaen tehdään. On hyvä pyrkiä täsmentämään työn sisältöjä ja nimeämään käytettävissä olevia keinoja. PAKKA-hanke on konkreettinen esimerkki yhteisöperustaisesta alkoholihaittojen ehkäisystä, joka keskittyy vastuullisen alkoholimyynnin ja anniskelun kehittämiseen. Paikallisen alkoholipolitiikan keinovalikoimassa on toki myös muita, tässä esittelemättä jääviä toimia, kuten rattijuoppouden vastustaminen, mini-inter-

ventio, varhainen puuttuminen ongelmiin, työpaikkojen alkoholipolitiikka ja nuorten tietojen lisääminen.

Vastuullisen myynnin ja anniskelun kehittäminen viranomaisvalvontaa ja elinkeinon omavalvontaa tehostamalla

Erilaiset alkoholijuomien saatavuutta rajoittavat toimenpiteet ovat edelleen käyttökelpoinen osa Suomen alkoholipoliittista keinovalikoimaa. Paikallisin toimin voidaan vaikuttaa mm. anniskelupaikkojen aukio- ja anniskeluaikoihin, ikärajojen ja päihtyneille myynnin valvontaan sekä anniskelu- ja myyntipaikkojen sosiomaantieteelliseen sijoittumiseen lupia myönnettäessä. Näiden interventoiden painopiste on yleisehkäisevässä paikallisten alkoholimarkkinoiden sääntelyssä, ei niinkään riskiyyksilöiden diskriminoivassa kontrollissa.

PAKKA-hankkeen keskeinen työsaara on vaikuttaminen alkoholin viralliseen saatavuuteen eli Alkon myymälöiden, päivittäistavarakauppojen, kioskien, huoltoasemien yhteydessä olevien myymälöiden ja anniskelupaikkojen myyntikäytäntöihin. Painopiste on ollut vastuullisen myynnin ja anniskelun kehittämisessä yhteistyössä alkoholielinkeinon, läänien ja poliisin kanssa. Elinkei- non kanssa tehtävää yhteistyötä varten molemmilla seuduilla toimii yhteistyöryhmä (ns. tarjontatyöryhmä), jossa elinkeinon, läänin ja poliisin edustajat ovat olleet mukana pohtimassa keinoja ja mahdollisuuksia vastuullisen alkoholikaupan toteuttamiseksi. Pääkeinoja on ollut kaksi: omavalvonnan kehittäminen koulutuksen avulla ja viranomaisvalvonnan tehostaminen.

Vähittäisliikkeiden myyjille ja ravintoloiden tarjoilijoille on järjestetty lyhyitä, muutaman tunnin mittaisia *vastuullisen myynnin ja anniskelun koulutustilaisuuksia*. Koulutusohjelma perustuu vuorovaikutteiseen draamakasvatukseen ja muistuttaa alan työntekijöitä alkoholilainsäädännön velvoitteista erityisesti ikärajakontrollin ja selvästi päihtyneiden asiakkaiden suhteen (”Osaamista anniskeluun – kunnossa kotiin” ja ”Vastuullinen ravintolayrittäjä – toimiva ravintola”). Koulutuksen sisältö on suunniteltu yhdessä elinkeinon ja läänin edustajien kanssa.

PAKKA-seuduilla on myös tehostettu *läänien alkoholiviranomaisten ja poliisitoimen valvontatoimintaa*. Läänien alkoholitarkastajat ja poliisi ovat keskeisiä toimijoita molemmilla seuduilla. Kun on pohdittu alkoholin välittämistä ja päihtynei-

den kontrollia erilaisissa ”välitiloissa” (mm. vähittäisliikkeiden ja anniskelupaikkojen ympäristöissä), mukaan on tullut uusia yhteistyötahoja, kuten vartiointiliikkeet.

PAKKA-hankkeessa läänin alkoholihallinnon rooli on keskeinen. Läänien alkoholitarkastajat toteuttavat lakisäateistä tehtäväänsä tehostetussa alkoholilupavalvonnassa, mutta myös osallistuvat asiantuntijoina yhteistyöryhmiin, koulutustilaisuuksiin ja mediakeskusteluun. Lisäksi hankkeessa on pohdittu kuntatason päätöksenteon mahdollisuuksia vaikuttaa alkoholilupahallintoon ja kansalaisten vastuuta alkoholilupapaikoissa ilmenevien epäkohtien valvonnassa.

Molempien seutujen elinkeinoyhteistyötä vahvistaa ja motivoi seuduilta kerätty tutkimustieto. Esimerkiksi vähittäismyynnin toimipisteissä tehtiin alle 18-vuotiailta näyttävien asiakkaiden ostokokeita (Holmila & al. 2005). Vastaavasti ravintoloissa tehtiin tutkimus humalaiselle asiakkaalle tarjoilusta (Warpenius 2005).

Nuoret ja perheet toimijoina

Alkoholin saatavuutta rajoittavat paikalliset toimenpiteet edellyttävät poliittisen ja sosiaalisen paineen luomista alaikäisten juomisen ja humalajuomisen vähentämiseksi. Alkoholijuomien *epävirallinen saatavuus tai sosiaalinen saatavuus* tarkoittaa PAKKA-hankkeessa ennen muuta alkoholijuomien välittämistä alaikäisille mutta myös päihtyneille sekä tähän liittyviä sosiaalisia arvoja, käsityksiä ja normeja (juhlat, vanhemmat, ystävät, katu ym.). Paikallisen toiminnan laaja-alaisella mobilisaatiolla vaikutetaan alkoholijuomien sosiaalisen saatavuuden kanaviin. Asiaa on pohdittu laajoissa yhteistyöfoorumeissa sekä tarjonnan että kysynnän ehkäisyn näkökulmasta.

PAKKA-hankkeessa on järjestetty draamakasvatukseen perustuvia vanhempainiltoja, joiden nimenä on ollut ”Eväitä vanhemmuuden repuun”. Näiden iltojen viesti tukee hankkeen tavoitteita alaikäisten juomisen estämisestä ja alkoholin saatavuuden tiukentamisesta siten, että vanhemmat pidättyisivät välittämästä alkoholia alaikäisille lapsilleen. Illoissa on käsitelty vanhempien omaa vastuuta alkoholin välittämässä ja turvallisten rajojen asettamisessa.

PAKKA-hanke on halunnut tavoittaa myös itse nuoret ja on käynyt dialogia suoraan heidän kanssaan. Nuorille ja nuorille aikuisille on järjestetty alkoholipolitiikkaan ja humalakulutuksen vähentämiseen painottuneita seminaareja, joissa oppi-

laitokset ja/tai yliopistot ovat olleet keskeinen yhteistyötaho. Nuorten humalajuomiseen kiinnitetiin huomiota vapaaehtoisilla promillemittauksilla nuorten suosimissa ravintoloissa Hämeenlinnassa ja Lammilla.

Hämeenlinnan seudun nuorisotoimen kanssa on kehitetty ”Yhteinen välittäminen” -malli, jonka toimintatavat ovat samat kaikissa seudun nuorisotiloissa sekä nuorisotoimen järjestämissä tapahtumissa. Koulut ovat osallistuneet hankkeeseen haastekampanjalla: kaikille Hämeenlinnan seudun yläasteen kouluille ja ammatillisille oppilaitoksille lähetettiin haaste, jolla oppilaitoksia haastettiin miettimään keinoja puhua ja toimia alkoholin käyttöä vähentävästi erityisesti alkoholin välittämisen näkökulmasta.

Yhteisömobilisaatio ja media

PAKKA-hankkeessa tavoitteena on, että toiminta tulee lähelle kansalaisia, aktivoiden heitä ja vaikuttaen heidän ajatteluunsa ja toimintaansa. Lasten ja nuorten kasvatuksesta vastuussa olevat tahot on median ja kansalaisvaikuttamisen avulla viritelty yhteistyöhön alkoholijuomien välittämisen ehkäisemiseksi ja ikärajojen pitävyyden takaamiseksi. Lisäksi on tahdottu herättää yleistä tietoisuutta alkoholiongelmien luonteesta ja saada asukkaiden tuki alkoholilainsäädännön valvonnasta vastaavien viranomaisten kontrollitoiminnalle. Tiedotustoiminnasta mainittakoon nettisivut, mediayhteydenpito, seminaarit avainaiheista, tiedotustilaisuudet, päihdefoorumit, päättäjätason aktivointi valtuustokirjelmin ja käynnein, Hämeenlinnan Topakka-lehti ja Jyväskylän seudulla kehitelty teema päihdeittämistä bileistä sekä kisailu vastuullisimmasta ”kunnan terassista” ja ravintolasta.

Tiedottaminen eri muodoissaan ei kuitenkaan ole riittävä väline yhteisömobilisaatioon, vaan tarvitaan paikallisten verkostojen mukaantuloa. Yhteisöllisen vaikuttavuuden idean mukaisesti tavoitteena on ollut, että koko seutukunnassa viedään yhtäaikaan ja systemaattisesti läpi sellaisia toimia, jotka tähtäävät samoihin tavoitteisiin ja jotka siten vahvistavat toisiaan. Mukaan on otettu kaikki sekä vapaaehtois- että julkiset tahot, jotka ovat halunneet omalla toiminnallaan edistää PAKKA-hankkeen tavoitteita. Kansalaismielipiteisiin vaikuttaminen tapahtuu parhaiten konkreettisten asioiden ja toiminnan kautta. Paikkakunnilla on tehtävä jotain, ei vain puhuttava tai kirjoitettava.

Millainen organisaatio tarvitaan toteuttamaan paikallista alkoholi-politiikkaa?

PAKKA-hankkeen toimijat ovat nostaneet esiin kysymyksen koalueitten työn jatkuvuudesta. Jatkuvuuden kannalta yksi suurimmista haasteista on pysyvien paikallisten toimijarakenteiden luominen tehokkaalle alkoholihaittojen ehkäisylle. Nyt niitä ei ole eikä niiden synnyttäminenkään tunnu olevan kovin helppoa. Kuitenkin juuri sopivan organisaation ja sitä kautta pysyvien rakenteiden luominen on olennaista jatkuvuuden aikaansaamiseksi. Mikä tämän organisaation tulisi olla ja miten se luotaisiin, on jo vaikeampi kysymys.

Keskustelussa on tullut esille erityisesti yksittäisiä kuntia laajemmän alueellisen organisoitumisen tarve. Resurssien tulee olla riittävät ja niiden suuruus tulisi normittaa valtakunnan tasoisella ohjauksella. Esimerkkinä resurssien mitoituksesta voi mainita kokeneen sosiaalijohtajan arvion: hänen mukaansa 90 000 asukasta on juuri ja juuri riittävän suuri väestöpohja päihdetyön (sekä ehkäisevän että korjaavan) erityisyksikön toiminnan turvaamiseksi (Erkki Torppa, suullinen tiedonanto 3.1.2007). Tällaisessa yksikössä tulisi olla 2–3 ehkäisevään työhön keskittyvää ammattilaista. Lisäksi kunnissa tarvitaan edelleen ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöt ja ylisektorinen yhteistyöryhmä.

Yhtenä mahdollisuutena on ollut esillä ehkäisevän työn ulkoistaminen yhdessä päihdepalvelujen kanssa. Siinä ehkäisevä päihdetyö siirrettäisiin kuntien rahoittamalle säätiölle samaan tapaan, kuin päihdehuolto on nyt hoidettu Jyväskylässä ja Hämeenlinnassa. Tätä ratkaisua perustellaan mahdollisuudella siirtää kaikki kuntien päihdepalvelut samaan erikoistuneeseen yksikköön, jolloin kuntien hallinnon tehtäväksi jäisi ainoastaan palvelujen tilaaminen ja maksaminen. Eri toimijoiden taholta on myös esitetty kritiikkiä tällaista säätiömallia kohtaan. Esimerkiksi avainhenkilöhaastattelussa tuotiin esiin, ettei päihdehaittojen ehkäisyä sen monialaisen toimintatavan vuoksi voi sijoittaa näin etäälle kunnan muusta sosiaali-, terveys-, koulutus- ja sivistystoiminnasta (Holmila & al. 2006).

Päihdehaittojen ehkäisyyn liittyy myös vahvoja taloudellisia ja poliittisia eturistiriitoja. Alkoholin myynti kaupoissa ja ravintoloissa luo työpaikkoja ja toimeentuloa ja tuottaa veroina julkiselle sek-

torille lisätuloja. Alkoholiasioita koskevassa päätöksenteossa ja toimintastrategioissa on pystyttävä taitavasti tasapainoilemaan alkoholin myynnin tuottaman taloudellisen hyödyn, väestön terveyden suojelun sekä kuntalaisten alkoholipoliittisten ja moraalisten mielipiteiden välillä. Alkoholihaittojen ehkäisyä ei tämän ajattelutavan mukaan siis voida mitenkään irrottaa kunnan edustuksellisesta järjestelmästä. Esimerkiksi Ruotsin alkoholiohjelman arvioinnissa pidetään hyvänä saavutuksena sitä, että vastuu ehkäisevästä päihdetyöstä on kasvavassa osassa kuntia saatu siirtymään virkamiehiltä kunnanhallituksille (Uppföljning ..., 2006, 50). Hyvät yhteydet kuntien peruspalveluihin ja yhteistyö niiden kanssa ovat myös tärkeä osa ehkäisevän työn kokonaisuutta.

Uusia ehkäisytyön rakenteita pohdittaessa on erityisen tärkeää luoda järjestelmä kuntien alueellisen alkoholihaittojen ehkäisytyön pysyväille rahoitukselle. Aiemmin asukaskohtaisesti laskettu osuus alkoholimyynnin tuotosta tuli lain mukaan käyttää haittojen ehkäisyyn. Nykyinen laki ei sisällä tällaista velvoitetta. Alkoholihaittojen ehkäisy näkökulmasta valtion ja kuntien vinoutunut rahoitussuhde on epäkohta: noin yhden miljardin euron suuruudesta alkoholiveropotista valtio ohjaa kovin vähän suoraan paikalliselle tasolle eli kunnille. Kuitenkin juuri kuntien päävastuulla sekä ehkäisevien että korjaavien palveluiden järjestäminen lakisääteisesti on. Paikallisen tason alkoholipoliittikkaa ei voida kehittää ilman rahavirtojen uusjakoa.

Yksi muissa Pohjoismaissa käytössä oleva mahdollisuus rahoituksen parantamiseen on alkoholin myynnin lupa- ja valvontatoiminnan kunnallistaminen. Ruotsissa ja Norjassa lupajärjestelmä ja -valvonta ovat osin kunnallisia, ja kunta saa myös lupamaksuista tuloja. Kunnallistetullakin järjestelmällä on omat haittapuolensa: toimijarakenteen pitää olla riittävän vahva pystyäkseen

pitämään kansanterveyden ja sosiaalisen vastuun näkökulmaa esillä. Läänitaso on monessa suhteessa kuntia parempi järjestelmä: näin taataan läänintarkastajien itsenäisyys suhteessa paikallispolitiikkaan sekä luodaan keskitetty tietojärjestelmä, joka mahdollistaa maan eri osien toiminnan vertaamisen. Se takaa myös osaltaan, että maan eri osien yrittäjät ovat mahdollisimman tasa-arvoisessa asemassa.

Yhteenvetona voidaan esittää seuraavia tavoitteita paikalliselle alkoholihaittojen ehkäisyyn kehittämiseksi:

1. Pelkkä vapaaehtoisuuteen nojaava moniammatillisen työskentelyn kehittäminen ei riitä pitämään ehkäisevää päihdetyötä hengissä.
2. On tärkeää pystyä yhdistämään toimivaksi kokonaisuudeksi kolme ulottuvuutta: kansalaisten oma haittojen sääntely eli juomakulttuurin kehittäminen, viranomaisten toiminta ja alkoholia myyvien markkinatoimijoiden toimintatavat.
3. On keskityttävä tehokkaimpiin keinoihin, vahvistettava osaamista ja täsmennettävä työn sisältöjä ja käytettävissä olevia keinoja. Tähän pyrittäessä on PAKKA-projektissa alkoholihallinnon rooli korostunut perinteisen kunnallisen ehkäisytyön rinnalla.
4. Tarvitaan isompia yksiköitä. Erityisosaamista vaativa yksikkö vaatii riittävän suuren väestöpohjan ja useampia ammattitaitoisia työntekijöitä. Lisäksi kunnissa tarvitaan edelleen ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöt ja ylisektorinen yhteistyöryhmä.
5. On luotava toimiva (seutukunnallinen) organisaatio ja sille kestävä rahoitus pohja. Alkoholiveropotista valtio ohjaa kovin vähän suoraan paikalliselle tasolle eli kunnille.
6. Läänien ja kuntien yhteistoiminnan kehittäminen on tärkeää. Tällöin voidaan ehkäisevään päihdetyöhön yhdistää vastuullisen myynnin ja anniskelun valvonta ja koulutus.

KIRJALLISUUS

- ANDRÉASSON, S.: Ansvarsfull alkoholservering i Stockholm: STAD-projektet. S. 127–141. I: Elmeland, K. (red.): Lokalt alkohol- och drogförebyggande arbete i Norden. NAD-publikation 38. Helsingfors: NAD, 2000
- CASSWELL, S.: A Decade of Community Action Research. Substance Use & Misuse 35 (2000): 1 & 2, 55–74
- FOXCROFT, D. R. & IRELAND, D. & LISTER-SHARP, D. J.

- & LOWE, G. & BREEN, R.: Long-term primary prevention for alcohol misuse in young people: a systematic review. Addiction 98 (2003), 397–411
- GRAHAM, K. & CHANDLER-COUTTS, M.: Community Action Research: Who Does What to Whom and Why? Lessons Learned from Local Prevention Efforts (International Experiences). Action Research. Substance Use & Misuse 35(2000): 1 & 2, 87–110
- GRUBE, J. W.: Preventing sales of alcohol to minors: re-

- sults from a community trial. *Addiction* 92 (1997): Supplement 2, 251–260
- HAAVISTO, K. & HOLMILA, M. & AHTOLA, R. & WARSELL, L.: Päihdeongelmat ravintolatyöntekijöiden ja -asiakkaiden silmin. S. 102–119. Teoksessa: Holmila, M. (toim.): *Asuinalue ja päihdehaitat. Arviointitutkimus ehkäisevästä paikallistoiminnasta Tikkurilassa ja Myllypurossa. Tutkimuksia* 122. Helsinki: Stakes, 2002
- HOLDER, H.: *Alcohol and the community: A systems approach to prevention*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998
- HOLDER, H. & SALTZ, R. & GRUBE, J. & TRENO, A. & REYNOLDS, R. & VOAS, R. & GRUENEWALD, P.: Summing up: lessons from a comprehensive community prevention trial. *Addiction* 92 (1997): Supplement 12, 291–301
- HOLDER, H. D. & GRUENEWALD, P. J. & PONICKI, W. R. & TRENO, A. J. & GRUBE, J. W. & SALTZ, R. F. & AL.: Effects of community-based interventions on high-risk drinking and alcohol-related injuries. *Journal of the American Medical Association* 284 (2000), 2341–2347
- HOLMILA, M.: *Community prevention of alcohol problems*. London: MacMillan, 1997
- HOLMILA, M. (toim.): *Asuinalue ja päihdehaitat. Arviointitutkimus ehkäisevästä paikallistoiminnasta Tikkurilassa ja Myllypurossa. Tutkimuksia* 122. Helsinki: Stakes, 2002
- HOLMILA, M. & KARLSSON, T. & RAITASALO, K.: Alaikäisten alkoholiostot. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (2005): 3, 305–310
- HOLMILA, M. & WARPENIUS, K. & TIGERSTEDT, C.: Paikallisten alkoholihaittojen ehkäisyn tila ja tulevaisuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (2006): 6, 596–609
- KARLSSON, T.: Onks' tietoo? Arviointi kansallisen alkoholiohjelman toimeenpanosta. S. 45–84. Teoksessa: 2000-luvun alkoholiohjelma: yhteistyötä ja vastuuta. Työryhmämuistioita 2000: 29. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2000
- KOMRO, K. A. & TOOMEY, T. L.: Strategies to Prevent Underage Drinking. *Alcohol Research & Health* 26 (2002): 1, 5–14
- REYNOLDS, R. I. & HOLDER, H. D. & GRUENEWALD, P. J.: Community prevention and alcohol retail access. *Addiction* 92 (1997): Supplement 2, 261–272
- SIMONEN, J. & TIGERSTEDT, C.: ”Mieluummin kavereille kuin läheiselle.” Solidaarisuus nuorten aikuisten alkoholin välittämässä alaikäisille. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (2006): 3, 239–249
- STOCKWELL, T.: Responsible beverage service: lessons from server training and policy initiatives around the world. S. 113–126. I: Elmeland, K. (ed.): *Lokalt alkohol- och drogförebyggande arbete i Norden*. NAD-publikation 38. Helsingfors: NAD, 2000
- TRENO, A. J. & HOLDER, H. D.: Community mobilization: evaluation of an environmental approach to local action. *Addiction* 92 (1997): Supplement 2, 173–187
- TRENO, A. & HOLDER, H.: Prevention at the Local Level. P. 285–298. In: Heather, N. & Stockwell, T. (eds): *The Essential Handbook of Treatment and Prevention of Alcohol Problems*. Chichester, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd, 2004
- TRENO, A. J. & LEE, J. P.: Approaching Alcohol Problems Through Local Environmental Interventions. *Alcohol Research & Health* 26 (2002): 1, 35–40
- UPPFÖLJNING AV DEN NATIONELLA HANDLINGSPLANEN FÖR ATT FÖREBYGGA ALKOHOLSKADOR 2001–2005. Slutredovisning av regeringsuppdrag. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut, november 2006. Julkaisematon käsikirjoitus
- WAGENAAR, A. C. & MURRAY, D. M.: Communities mobilizing for change on alcohol: outcomes from a randomized community trial. *Journal of Studies on Alcohol* 61 (2000), 85–94
- WALLIN, E.: *Responsible Beverage Service. Effects of a Community Action Project*. Stockholm: Karolinska Institutet, 2004
- WALLIN, E. & NORSTRÖM, T. & ANDRÉASSON, S.: Alcohol Prevention Targeting Licensed Premises: A Study of Effects on Violence. *Journal of Studies on Alcohol* 64 (2003), 270–277
- WARPENIUS, K.: Kuka ottaisi vastuun? Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöverkoston perustamisen arviointi. Raportteja 280. Helsinki: Stakes, 2002
- WARPENIUS, K.: ”Paa iso tuoppi ...” Näyttelijän avustama ostokoe ravintoloissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (2005): 3, 295–304.